

Written by ШУЛЯК НАДІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА, магістр правознавства, пошукач юридичного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Київ)

Saturday, 27 November 2021 22:26

У суспільстві побудованому на ринкових засадах інвестиційна діяльність є вільною і регулюється загальними економічними процесами. Держава беззаперечно бере участь у економічних та правових процесах суспільства при чому вона одночасно постає у двох іпостасях, – як регулятор суспільних відносин у сфері інвестування, а саме – як суб'єкт нормотворення та нормозастосування, та як безпосередній учасник інвестиційної діяльності. При чому саме держава через судову владу вирішуватиме і спори, що можуть виникати між суб'єктами інвестиційних відносин і, в тому числі, державою в особі органів влади та управління. Таким чином, питання забезпечення належного адміністративно-правового захисту інвестицій і прав інвесторів в Україні потребують першочергового вирішення. З цього приводу К.Г. Булатов зазначає, що на потребу в докорінному оновленні методології формування, а отже, теоретичного аналізу адміністративно-правового захисту, вказує також комплекс соціальних, економічних і правових причин [1]. В цьому контексті також питання доброчесності суддів та представників влади грає не останню роль, оскільки упередженість та корумпованість чиновників є ефективним та загрозливим чинником запобігання позитивного розвитку інвестиційної діяльності. Видається ситуація, що за аналогією нагадує футбольний матч, де рефері грає на футбольному полі. Сама така подвійна роль створює доволі дискусійну ситуацію у наукових колах та у спільнотах практиків-інвесторів. Правові засади здійснення інвестиційної діяльності на території України також мають свої проблеми, що неодноразово обговорювались науковцями, серед яких В. Авер'янов, К. Андрієвський, В. Білоус, О. Бандурка, В. Бевзенко, М. Вишемирський, М. Віхляєв, Л. Воронова, Д. Гетманцев, Т. Губанова, Н. Губерська, С. Гусаров, Р. Калюжний, С. Ківалов, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Кузьменко, В. Курило, Д. Лук'янець, Д. Лученко, Р. Мельник, О. Миколенко, Н. Нижник, О. Орлюк, О. Онуфрієнко, Д. Приймаченко, С. Стеценко, В. Тильчик, М. Тищенко, А. Школик, Н. Якимчук. Держава декларує свої пріоритетним напрямком розвитку залучення іноземних інвестицій. Така ситуація є зрозумілою, зважаючи на те, що в економічному житті України протягом досить тривалого періоду часу спостерігаються деструктивні явища. Зрозуміло, що інвестиційний клімат є сукупністю політичних, правових, економічних, фінансових, культурних, природних та інших умов, що визначають ступінь привабливості інвестиційної діяльності, її доходності, рівня ризиків, обумовлюють мотиви інвесторів здійснювати інвестиції. Він напряму пов'язаний з рівнем розвитку економіки та її проблемами.

Деструктивні явища економіки. Значна частина економічних деструкцій виникла в Україні у 90х роках ХХ ст., в епоху переходу від командно-централізованої, планової економіки до економіки ринкової. Країна пережила так званий «трансформаційний спад». 1999 року обсяг виробленого в Україні ВВП складав лише 40,8% від обсягу виробленого ВВП у 1990 році. Значна частина економічних деструкцій виникла в Україні і після трансформаційного спаду.

Як результат, сформувалась уразлива до стану зовнішніх ринків та цін деформована галузева структура економіки сировинного характеру. У ВВП країни різко зменшилася частка промисловості, особливо переробної, а в цей же час розширилася тіньова економіка, тіньові доходи, та відповідна зайнятість.

У сфері державного фінансування протягом багатьох років відчувався дефіцит публічних фінансів, зокрема, державного бюджету, державних корпорацій, Пенсійного фонду України. На цьому тлі має місце системна залежність України від кредитів МВФ,

Written by ШУЛЯК НАДІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА, магістр правознавства, пошукач юридичного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Київ)
Saturday, 27 November 2021 22:26

інших міжнародних організацій. Внаслідок наведеного, відбулося неконтрольоване знецінення національної валюти, втрачаються міжнародні резерви.

У суспільній сфері спостерігається обвальне падіння рівня життя людей, реальних доходів, заощаджень, купівельної спроможності, зростання цін. Набули масовості еміграційні потоки економічного характеру та внутрішнє переміщення громадян, обумовлене війною.

Непропорційно до доходів громадян, їх купівельної спроможності виросли ціни на житлово-комунальні послуги та тарифи на тепло, гарячу і холодну воду, інші послуги. Домінуюча частина громадян переведена на субсидії.

Великі економічні, військово-стратегічні втрати понесені внаслідок анексії Криму, окупації частини території Донецької та Луганської областей, гібридної війни. Втрачена основна частина військово-морського флоту, стратегічних промислових підприємств, виник дисбаланс у виробництві і споживанні промислової продукції, зокрема, вугілля.

Згодом, розгорнулася системна банківська криза. За короткий час ліквідовано 100 банків. З початку 2014 року до середини 2017 року з банківської системи звільнено майже 111 тис. чоловік, а згодом ліквідовано ще 8 банків. Більше половини активів банківської системи націоналізовано і перешли у державну власність.

Країна набула статусу ризикованої із негативним інвестиційним іміджем та «деструктивною економікою». [2].

При цьому, залучення інвестицій, в тому числі, іноземних, є невід'ємною частиною розвитку національної економіки України, сприяючи її входженню у глобальне бізнес-середовище та підвищуючи інвестиційну привабливість. Ефективність інвестування значною мірою залежить від правильного вибору пріоритетних напрямків реалізації інвестиційних проектів. Проте стан нормативної регламентації даного процесу, а також недоліки такого процесу напряду впливають на її подальшу успішність. Серед юридичних проблем інвестиційної діяльності, просто необхідно зазначити основні наступні:

- Нестабільність законодавства України.
- Суперечливість чинного законодавства України.
- Велика кількість нормативних актів, що регламентують інвестиційну діяльність, які мають термінологічні суперечності, а локальні нормативні акти можуть створювати ситуацію, коли неможливо реалізувати приписи закону.
- Тривалість судових процедур, незабезпеченість кадрами судових органів.

Якщо проаналізувати показники інвестиційної діяльності, що містяться на сайті Міністерства економіки України інвестиції здійснювались саме за рахунок власних коштів підприємств та організацій і цей показник у сфері капітальних інвестицій склав 69,2%, а кошти інвесторів-нерезидентів було інвестовано у цю ж сферу у розмірі 0,5%. [3] При чому, найбільшим інвестором серед іноземних відповідно до наданої статистики є Кіпр, тобто юрисдикція, де протягом тривалого часу український капітал переходив від української фіскалізації.

За даними Національного банку України, у 2020 році було зафіксовано відтік іноземних інвестицій з України в обсязі 868 млн доларів.

Це був найбільший річний відтік іноземних інвестицій за останні 20 років. Тенденція продовжилась і в першому кварталі 2021 року, коли чистий відтік інвестицій з України перевищив 300 млн доларів [4].

Такі показники свідчать про недовіру до інвестиційного клімату України і про відтік

Written by ШУЛЯК НАДІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА, магістр правознавства, пошукач юридичного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Київ)
Saturday, 27 November 2021 22:26

інвестицій, що абсолютно не відповідає задекларованій меті економічної системи.

Вкрай необхідним є взяття на себе державою функцій управління інвестиційним процесом і при цьому саме держава повинна реалізовувати суспільно значну мету, – держава повинна свідомо спрямовувати політику необхідної економічної трансформації. Держава повинна створювати середовище для нормального та безпечного розвитку інвестиційних процесів, а з іншого боку – забезпечувати умови для економічної безпеки України.

При цьому у наукових колах розроблено класифікацію участі держави у інвестиційній діяльності. При цьому пряма участь включає: а) адміністративно-правове регулювання; б) індикативне та пряме планування; в) страхування ризиків; г) надання державних гарантій; д) субсидування, інвестування і кредитування виробництв, визначених за особливо важливі; е) державні запозичення, тощо. Непряма участь може здійснюватися у формі створення відповідного інвестиційного середовища: політичного; правового; освітнього; макроекономічного; формування відповідної ідеології.

Важливим чинником позитивного інвестиційного клімату як наслідку діяльності держави є якісне судочинство. Прикладом такої справи може бути, наприклад те, що 20 квітня 2021 року Верховний Суд України поставив крапку у кількарічній суперечці щодо несплачених боргів «Укрзалізниці» (надалі – УЗ). Державна компанія була зобов'язана виплатити BIEP Глобал Партнерс, Л.П.(VR Global Partners, L.P.) (надалі - VRGP) борг у повному обсязі.

VRGP придбала ці борги у 2019 році у первісного кредитора, «Промінвестбанку», на відкритому та прозорому конкурсі. В конкурсі також брали участь дві інші сторони: провідний український комерційний банк та американський інвестиційний фонд. Сам процес конкурсу та мінімальна стартова ціна були затверджені НБУ. Конкуренція була потужною, а ціна, яку заплатила VRGP, була значно вище мінімальної. Вигравши конкурс, VRGP зробив кілька спроб домовитись про консенсусну реструктуризацію боргів з УЗ. Пропозиції VRGP передавались у листах до менеджменту та наглядової ради, а також під час особистих зустрічей та телефонних дзвінків. Пропозиції VRGP передбачали знижки та подовжені терміни погашення й були значно більш щедрими, ніж ті, що УЗ отримувала від інших кредиторів при реструктуризації боргу після Революції Гідності. VRGP також добровільно призупинила судовий процес, розпочатий «Промінвестбанком», на знак прояву доброї волі до УЗ. Дана справа затягувалась і тривала доволі довго.

Після рішення Верховного Суду від 20 квітня і державна виконавча служба відкрила виконавче провадження проти УЗ та заарештувала на її банківських рахунках суми, що відповідали обсягу боргу УЗ перед VRGP. На цьому справа повинна була би закінчитися. Однак VRGP стало відомо, що місцевий виніс неопубліковану постанову від 9 березня 2021 року, яка передбачає заборону стягувати кошти з рахунків УЗ для задоволення будь-яких вимог VRGP. Підстави рішення у місцевому важко збагнути. УЗ стверджує, що продаж її боргів VRGP був недійсним, оскільки VRGP не має ліцензії в Україні для здійснення факторингової діяльності. При цьому, провадження у місцевому суді проходило без будь-якого повідомлення VRGP. Дана ситуація грубо суперечила прямим вимогам законодавства, що гарантують реалізацію права на захист прав та охоронюваних законом інтересів.

Важливо зазначити, що нещодавнє рішення Верховного Суду [5] повністю підтримує

Written by ШУЛЯК НАДІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА, магістр правознавства, пошукач юридичного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Київ)

Saturday, 27 November 2021 22:26

позицію VRGP, що мало відповідне відображення у своєму рішенні.

Саме такими діями Верховний суд створює позитивний імідж України та українського економічного ринку, українського правового поля.

Зважаючи на наведене, очевидно, що держава для реалізації інвестиційної діяльності, зважаючи на деструктивні явища економіки та відтік капітальних інвестицій, повинна негайно активізувати застосування прямих та непрямих форм своєї участі для гармонізації інвестиційного клімату України. Саме завдяки подвійній участі держави у інвестиційній діяльності можливим є забезпечення позитивного ефекту у вигляді створення інвестиційно привабливого клімату, в тому числі, з точки зору нормативно-правового регулювання, правозастосовної діяльності в усіх дотичних гілках влади.

Список використаних джерел:

1. Булатов К. Г. Административно-правовая защита физических и юридических лиц в Российской Федерации: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.02. М., 1998. С. 11.
2. К. В. Паливода, д.е.н., Заслужений економіст України, Голова Правління ПАТ АКБ «Аркада» проблеми формування привабливого інвестиційного клімату як засобу подолання деструкцій в економіці України, Економіка та держава № 3/2018, ст. 5.
3. Офіційний сайт Міністерства економіки України, 19.02.2021. 08:59 Департамент інвестицій «Інвестиційна діяльність в Україні», Презентація.
4. «Укрзалізниця против иностранных инвесторов: как ненадлежащее корпоративное управление в государственных предприятиях приводит к оттоку иностранных инвестиций» 19.05.2021, 13:09, <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2021/05/19/674026/>
5. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98266079>.